

**KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ SONRASI
ERGENLERİN VE YETİŞKİNLERİN TRAVMA
DÜZEYLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**

EXAMINING TRAUMA LEVELS IN
ADOLESCENTS AND ADULTS AFTER THE
KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE IN TERMS
OF SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES

Pınar AKA, İrfan KAPLAN, Gülsüm AKIŞ

57

KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ SONRASI ERGENLERİN VE YETİŞKİNLERİN TRAVMA DÜZEYLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

EXAMINING TRAUMA LEVELS IN ADOLESCENTS AND ADULTS AFTER THE KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE IN TERMS OF SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES

Anahtar Kelimeler:

Deprem,
Travma,
SosyoDemografik
Faktörler,
Yetişkinler,
Ergenler.

Keywords:

Earthquake
Trauma,
SocioDemographic
Factors,
Adults,
Adolescent.

Pınar AKA¹, İrfan KAPLAN², Gülsüm AKIŞ³

ÖZ

Bu araştırma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında ergen ve yetişkin bireylerin travma düzeylerini sosyodemografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma betimsel araştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerinde yaşayan toplam 793 katılımcıdan (394 ergen, 399 yetişkin) elde edilen verilerle yürütülmüştür. Veriler, Kişisel Bilgi Formu ve Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Analizlerde normal dağılıma uygunluk çarpıklık ve basıklık değerleriyle değerlendirilmiş; ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t-testi, üç ve üzeri gruplarda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Araştırma bulguları, travma düzeylerinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve meslek demografik değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğinin toplam puanı yaşa göre anlamlı farklılık göstermese de, alt boyutlarda farklılıklar gözlenmiştir. Kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek travma puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyi açısından, lise ve altı mezuniyete sahip bireylerin, üniversite mezunlarına göre daha yüksek travma düzeylerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Mesleki statüye göre ise, ev hanımı ve işçi grubundaki bireylerin travma düzeylerinin, memurlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, deprem sonrası psikososyal müdahale süreçlerinde bireylerin demografik özelliklerinin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Araştırma, topluma yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve travmaya müdahale programlarının risk altındaki gruplara göre yapılandırılmasının önemini vurgulamaktadır.

ABSTRACT

This study aims to examine the trauma levels of adolescents and adults in terms of sociodemographic variables following the earthquakes centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023. The research was conducted using a descriptive research model. The study was carried out with data collected from a total of 793 participants (394 adolescents and 399 adults) living in the provinces of Kahramanmaraş, Adıyaman, and Hatay. Data were collected using a Personal Information Form and the Post-Earthquake Trauma Level Assessment Scale. The normality of the data was assessed using skewness and kurtosis values. For the analyses, independent samples t-test was applied for binary comparisons between two groups, and one-way analysis of variance (ANOVA) was used for comparisons involving three or more groups. The findings revealed that trauma levels significantly differed according to age, gender, educational background, and occupation. Although the total score of the Post-Earthquake Trauma Level Assessment Scale did not show a significant difference by age, variations were observed in its sub-scale scores. It was found that females had higher trauma scores compared to males. In terms of educational level, individuals with a high school diploma or lower had higher trauma levels compared to university graduates. Regarding occupational status, housewives and workers experienced higher trauma levels than civil servants. The findings suggest that individuals' demographic characteristics should be taken into consideration in post-earthquake psychosocial intervention. The study highlights the need for tailored support mechanisms and trauma response programs targeted at high-risk groups.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, pnr_eraka@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9487-5224

² Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, irfan.kaplan24@ogr.atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7702-7488

³ Öğretim Görevlisi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, gulsumakis@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7620-833X

Alıntılanmak için/Cite as:
Aka P, Kaplan İ. ve Akış G., (2025). Kahramanmaraş Depremi Sonrası Ergenlerin Ve Yetişkinlerin Travma Düzeylerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34 (2), 997-1012

GİRİŞ

Travma kavramı, DSM-5'te (2013) “*doğrudan yaşanan, doğrudan tanıklık edilen ya da aile bireyi veya yakın arkadaşın başına gelen ya da mesleki olarak deneyimlenen, gerçek göz korkutucu bir biçimde ölümle ya da ağır yaralanmayla karşı karşıya gelmiş ya da cinsel saldırıya uğramış olma*” olarak tanımlanmaktadır. Travma, kişilerin ruh sağlığını ve beden bütünlüğünü tehdit eden çaresizlik, korku gibi duygular yaşamasına neden olan olaylardır (Garland, 2018). Kişinin fiziksel ve ruhsal durumunu yaralama veya incitme gibi farklı biçimlerde etkileyen olaylar, travmatik yaşantılar olarak adlandırılır (Kokurcan & Özsan, 2012). Travmatik yaşantılar, doğal afetler (sel, kasırga, volkan patlamaları) veya insan kaynaklı olaylar (savaş, kaza, yangın) gibi çeşitli yollarla ortaya çıkabilmektedir (Tanhan & Kardaş, 2014). Bu olayların çıkış noktası ne olursa olsun, genellikle birçok olumsuz fiziksel ve psikolojik sonuçları beraberinde getirmektedir (Tang vd., 2017).

Depremler, travmatik yaşantılar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ciddi yaralanma, can ve mal kayıplarına neden olmasının yanı sıra uzun süreli psikolojik yıkımlara yol açabilmektedir (Harada vd., 2015; Nakajima, 2012; Şalcıoğlu & Başoğlu, 2008). Literatürde, deprem sonrası travmanın hem yetişkinler hem de ergen bireyler arasında yaygın olduğu görülmektedir (Fong, 2023; Sönmez, 2022; Wang, vd., 2024). Tang vd. (2017), yapmış oldukları meta-analiz çalışmasında depremi yaşayan yetişkinlerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) oranının %4.10 ile %67.07 arasında değiştiği sonucuna ulaşmışlardır. Pandey vd. (2023), ise 2015 yılında Nepal’de gerçekleşen depremten üç yıl sonra yetişkinler arasında TSSB’nin yaygınlığının devam ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Cénat & Derivois (2014), 2010 Haiti depreminden 30 ay sonra yetişkinler üzerinde yaptıkları bir çalışmada yetişkinlerde TSSB’nin ve depresyonun yaygın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pistoia vd. (2018), ise 2009 yılında İtalya’nın L’Aquila kentinde meydana gelen depremten sonra genç yetişkinlerde kaygı, tehdit beklentisi ve uyku problemlerinin yaygın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Rumaolat (2023) ise 12 farklı çalışmayı incelediği meta-analiz çalışmasında, depremi yaşayan ergenlerde TSSB belirtilerinin %4 ile %95 arasında yaygın olduğunu ortaya

koymuştur. Chen vd. (2023), Wenchuan depremini yaşayan ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada, depremten 10 yıl sonra bile ergenlerin kötü yaşam kalitesi ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, 2008 Wenchuan ve 2013 Lushan depremlerine maruz kalan ergenlerde TSSB ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu, TSSB ile depresyon arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tang vd. (2018), Ya’an depreminden 3 yıl sonra depremi yaşayan ergenler üzerinde yaptıkları bir çalışmada örneklem grubunun neredeyse yarısının anksiyete, depresyon, TSSB gibi ruh sağlığı problemlerinden en az 1’ine sahip olduğu ve ruh sağlığı sorunlarına sahip olan ergenlerde uyku bozukluklarının görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak literatürde yetişkinlerde ve ergenlerde deprem sonrası travma düzeyinin yaygınlığını bildiren araştırmalar yer almaktadır. Ancak bilindiği kadarıyla literatürde yetişkin ve ergenlerin deprem sonrası travma düzeyini karşılaştıran ve bu iki grup arasında travma düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Böyle bir araştırmanın yapılmasının hem yetişkin hem de ergen bireylerde yaygın olarak görülen deprem sonrası travma düzeyine, müdahale açısından öncelikli bir müdahaleye gerek duyan bir yaş grubunun olup olmadığının belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Çevik, 2023).

Türkiye, büyük ve yıkıcı depremlerin sıkça yaşandığı bir ülkedir. Literatürde, Türkiye’de meydana gelen depremlerin psikolojik sonuçlarını inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır (Akay vd., 2024; Çağatay, 2024; Çelik, 2023; Kardaş & Tanhan, 2018; Sabuncuoğlu vd., 2003; Sakarya & Güneş, 2013). Karancı ve Rüstemli (1995), 1992 Erzincan depreminden 16 ay sonra yaptıkları çalışmada, depremten etkilenen bireylerin depresyon, fobik anksiyete ve somatizasyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ceyhan ve Ceyhan (2006), 1999 Marmara depremini yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, depremten altı yıl sonra bile üniversite öğrencilerinin depreme ilişkin korkularının devam ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Karamustafaahioğlu vd. (2023), 1999 İzmit depremini yaşayan 198 kişiyi on yıl boyunca izleyerek, TSSB’nin ilk iki yıl azaldığını ancak on yıl boyunca sabit kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Türkiye de ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda depremin

ergen bireyler üzerinde de psikolojik etkilerinin uzun süreli devam ettiği görülmektedir. Bu konuda Dizer (2008), 1999 Marmara depreminden üç buçuk yıl sonra yaptığı araştırmada, ergenlerde TSSB, depresyon ve anksiyete belirtilerinin devam ettiğini bulmuştur. Bir diğer araştırma da Kurt ve Gülbahçe (2019), 2011 Van depreminden sekiz yıl sonra 12. sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, orta ve orta-ağır düzeyde TSSB belirtilerine rastlamışlardır.

Yakın zamanda, 6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17’de Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde yıkıcı depremler meydana gelmiştir (Utkucu vd., 2023). Meydana gelen depremler Adıyaman, Adana, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Şanlıurfa ve Osmaniye olmak üzere toplamda 11 ili etkilemiştir (Akçay vd., 2024). Bu depremler, Türkiye’de yaşanan en büyük depremler olarak ifade edilmektedir (İTÜ, 2023). “Asrın felaketi” olarak adlandırılan 6 Şubat depremleri sonucunda 50 binden fazla insan yaşamını yitirmiş ve 310.000’e yakın konut ve iş yeri yıkılmıştır (Marangoz & Çağrı, 2023; Özoruç & Sığırtmaç, 2024). Bu depremler, ruhsal açıdan kitlesel bir travma olarak değerlendirilmekte ve ciddi psikolojik etkiler yaratmaktadır (Yıldız vd., 2023).

Bu araştırmanın amacı, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerden 15 ay sonra, depremlerden etkilenen bireylerin travma düzeylerini sosyodemografik özellikler açısından incelemektir. Çalışma, Türkiye’de yaşanan depremler sonrasında hem ergenlerin hem de yetişkinlerin travma düzeylerini karşılaştıran öncül araştırmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda, deprem sonrası travmanın demografik faktörlerle ilişkisini daha iyi anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Büyük ölçekli doğal afetlerin ardından toplumda yaygın olarak gözlemlenen psikolojik etkileri anlamak ve yönetmek açısından bu araştırma değerli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Depremler, Türkiye gibi sık afet yaşayan ülkelerde uzun vadeli travmatik etkiler bırakabilmektedir. Bu doğrultuda, sosyodemografik faktörlerin travma düzeyleri üzerindeki etkisinin anlaşılması; afet sonrası psikososyal müdahalelerin daha etkin şekilde tasarlanmasına ve travmanın etkilerinin azaltılmasına

katkı sağlayabilir. Bu bağlamda çalışma, toplum temelli destek sistemlerinin geliştirilmesi ve travma sonrası müdahalelerin bireylerin demografik özelliklerine göre uyarlanması gerektiğini vurgulayan literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Depremi yaşayan bireylerin deprem sonrası travma düzeyi nedir?
2. Yaş gruplarına göre travma düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?
3. Cinsiyet değişkenine göre travma düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Meslek gruplarına göre travma düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, deprem sonrası travma düzeylerinin demografik özelliklere göre incelenmesi amacıyla betimsel bir araştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma modelleri, sosyal bilimlerde belirli bir olgu veya durumun detaylı bir biçimde tanımlanması ve mevcut durumu ortaya koyması açısından yaygın olarak kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2024). Katılımcıların travma düzeyleri “Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği” aracılığıyla ölçülmüş ve elde edilen veriler istatistiksel analizler ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın yürütülmesi amacıyla, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 28.03.2024 tarihinde E-95531838-050.99-98261 sayı numarası ile etik kurul onay izni alınmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmaya Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay illerinde yaşayan yaşları 15-18 arasında olan 394’ü ergen birey ve yaşları 19-57 arasında olan 399’u yetişkin birey olmak üzere toplam 793 katılımcı dahil edilmiştir. Araştırma verileri uygun örnekleme yöntemi ile konteyner kentlerde yaşayan bireylerden toplanmıştır. Uygulama araştırmacı tarafından araştırmanın amacı, uygulama yöntemi ve mahremiyet gönüllülüğü ilkeleri anlatılarak gerçekleştirilmiştir. Gönüllü olmayan bireyler dahil edilmemiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

		N	%
Yaş Grubu	Ergen	394	49.7
	Yetişkin	399	50.3
Cinsiyet	Kadın	442	55.7
	Erkek	351	44.3
Yetişkin Eğitim Durumu*	Lise ve Altı	191	47.9
	Üniversite ve Üzeri	208	52.1
	Memur	140	35.1
Yetişkin Meslek*	Ev Hanımı	63	15.8
	İşçi	152	38.1
	Diğer	44	11.0
Toplam		793	100.0

*=Sadece yetişkinlerden veri toplanmıştır.

Tablo 1’de araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri görülmektedir. Tabloya göre, katılımcıların %49.7’si (394) ergen, %50.3’ü (399) yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin %55.7’si (442) kadın iken %44.3’ü (351) erkektir. Yetişkinlerin %47.9’u (191) lise ve altı, %52.1’i (208) üniversite ve üstü mezunudur. Son olarak yetişkinlerin %35.1’i (140) memur, %15,8’i (63) ev hanımı, %38.1’i (152) işçi ve %11’i (44) diğer meslekleri yaptığını belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Süreci

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve meslekleri ile ilgili bilgilerini toplamak amacıyla oluşturulmuştur.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

Tanhan & Kayri (2013) tarafından oluşturulan Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği, deprem sonrası bireylerde ortaya çıkabilecek travma belirtilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 15 ile 86 yaş arasındaki bireylere uygulanabilmektedir. 20 madde ve 5 boyuttan oluşan bu ölçeğin yapı geçerliliği analizleri sonucunda elde edilen model uyum indeksleri şu şekildedir: RMSEA = .000, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .88 ve RMR = .08. Ölçeğin güvenilirliği, iç tutarlık katsayısı üzerinden

değerlendirilmiş ve .87 olarak tespit edilmiştir. Ölçekten 52,385±5,051 puan alınması, bireylerin travmatize olduklarına işaret eden kritik bir eşik değeri olarak kabul edilmektedir. Bu puanın üstünde ya da altında alınan değerler, deprem sonrası travmatik belirtilerin yüksek veya düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı

	Madde Sayısı	Güvenirlik Katsayısı
Davranış Problemleri	4	.722
Heyecansal Sınırlılık	5	.899
Duyuşsal	4	.788
Bilişsel Yapılandırma	4	.706
Uyku Problemleri	3	.752
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	20	.946

Tablo 2’de araştırmada kullanılan ölçeğe ve alt boyutlarına ait Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları verilmiştir. “Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme” ölçeğinin toplamı için güvenirlik katsayısı .946, “Davranış Problemleri” alt boyutu için güvenirlik katsayısı .722, “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutu için güvenirlik katsayısı .899, “Duyuşsal” alt boyutu için güvenirlik katsayısı .788, “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutu için güvenirlik katsayısı .706 ve “Uyku Problemleri” alt boyutu için güvenirlik katsayısı .752 olduğu tespit edilmiştir. Analizler sonucunda araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Verilerin Analizi

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilerin SPSS v.23 programı kullanılarak yapılan istatistiksel analiz sonuçları verilmiştir. Araştırmadaki verileri analize sokmadan önce ölçekler için tekli uç değerler analizi ve çoklu uç değerler analizi yapılmıştır. Öncelikle veri setindeki ana değişkenler için tek değişkenli uç değerler analizi yapılarak z puanları hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucu, katılımcıların ana değişkenler için elde edilen z puanının ± 3 içinde yer alması nedeniyle veri setinde herhangi bir veri çıkartılmamıştır (Mertler & Vannatta 2005). Daha sonra çok değişkenli uç

değerlerin belirlenmesi için regresyon analizi yapılarak Mahalanobis uzaklığı hesaplanmıştır. Araştırmadaki dört demografik değişken bağımsız değişken olarak ele alınmış ve dört bağımsız değişken için Mah. <13.277 (.01 düzeyinde) olarak alınmıştır (Büyüköztürk, 2011). Bu ölçütü sağlamayan 9 katılımcıya ait verinin uç değer olduğu anlaşılmış ve uç değerler atıldığında geriye kalan 793 katılımcı ile analizler yapılmıştır.

Tablo 3. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Normallik Testi Sonuçları

	Madde Sayısı	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Davranış Problemleri	4	.126	-1.319
Heyecansal Sınırlılık	5	-.108	-1.611
Duyuşsal	4	-.268	-1.411
Bilişsel Yapılandırma	4	-.386	-1.077
Uyku Problemleri	3	-.018	-1.474
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	20	-.164	-1.660

Tablo 3’te çalışmaya ait ölçeğin ve alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri verilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti için Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerlerine bakılmıştır. Bu değerlerin -2 ile +2 arasında olması durumunda verilerin normal dağıldığı kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Tablo 3’e bakıldığında ölçeğin ve alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında olup, normal dağılıma sahip olduğu

kabul edilmiştir. Bu sonuca göre ikili gruplar için bağımsız gruplar t testi, üç ve üzeri gruplarda ise tek yönlü varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Tablo 4

	Min.	Max.	Ort.	Std. Sapma
Davranış Problemleri	4.00	20.00	10.52	4.714
Heyecansal Sınırlılık	5.00	25.00	15.95	7.409
Duyuşsal	4.00	20.00	12.88	5.405
Bilişsel Yapılandırma	4.00	20.00	13.53	4.884
Uyku Problemleri	3.00	15.00	9.14	4.178
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	21.00	99.00	62.01	23.842

Tablo 4’te katılımcıların ölçeklerden ve alt boyutlarından aldıkları ortalama puan, standart sapma, minimum ve maksimum puanlarına ait istatistikler görülmektedir. Analiz sonucunda “Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme” ölçeğinin toplam puan ortalaması 62.01 ± 23.842 , “Davranış Problemleri” alt boyutun puan ortalaması 10.52 ± 4.714 , “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutun puan ortalaması 15.95 ± 7.409 , “Duyuşsal” alt boyutun puan ortalaması 12.88 ± 5.405 , “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutun puan ortalaması 13.53 ± 4.884 ve “Uyku Problemleri” alt boyutun puan ortalaması 9.14 ± 4.178 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların ölçekten ve alt boyutlarında orta düzeyde bir puan aldıkları söylenebilir.

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Ölçekten Aldıkları Puan Ortalamalarının Farklılaşma Durumuna İlişkin Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	Yaş Grubu	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Davranış Problemleri	Ergen	394	9.24	3.952	-7.897	.000*
	Yetişkin	399	11.78	5.057		
Heyecansal Sınırlılık	Ergen	394	16.48	7.823	2.024	.043*
	Yetişkin	399	15.42	6.946		
Duyuşsal	Ergen	394	13.51	5.165	3.330	.001*
	Yetişkin	399	12.25	5.566		
Bilişsel Yapılandırma	Ergen	394	14.71	3.772	6.999	.000*
	Yetişkin	399	12.36	5.537		
Uyku Problemleri	Ergen	394	8.96	3.933	-1.177	.240
	Yetişkin	399	9.31	4.406		
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	Ergen	394	62.91	22.084	1.060	.290
	Yetişkin	399	61.12	25.456		

*=p<.05

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Ölçekten Aldıkları Puan Ortalamalarının Farklılaşma Durumuna İlişkin Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Davranış Problemleri	Kadın	442	10.83	4.769	2.064	.039*
	Erkek	351	10.13	4.621		
Heyecansal Sınırlılık	Kadın	442	16.56	7.537	2.618	.009*
	Erkek	351	15.18	7.181		
Duyuşsal	Kadın	442	13.59	5.276	4.233	.000*
	Erkek	351	11.97	5.437		
Bilişsel Yapılandırma	Kadın	442	14.22	4.870	4.519	.000*
	Erkek	351	12.66	4.769		
Uyku Problemleri	Kadın	442	9.57	4.327	3.312	.001*
	Erkek	351	8.59	3.922		
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	Kadın	442	64.77	24.055	3.681	.000*
	Erkek	351	58.54	23.143		

*=p<.05

Tablo 5’te katılımcıların yaş grubuna göre ölçek ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının farklılaşma durumuna yönelik olarak yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları görülmektedir. Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre; “Davranış Problemleri” alt boyutunda [$t_{(793)} = -7.897$; $p < .05$], “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutunda [$t_{(793)} = 2.024$; $p < .05$], “Duyuşsal” alt boyutunda [$t_{(793)} = 3.330$; $p < .05$] ve “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutunda [$t_{(793)} = 6.999$; $p < .05$] katılımcıların yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık tespit

edilmiştir. Ortaya çıkan anlamlı farklılığa göre, “Davranış Problemleri” alt boyutunda yetişkin katılımcıların düzeyleri ergen katılımcıların düzeylerinden daha yüksektir. “Heyecansal Sınırlılık”, “Duyuşsal” ve “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutlarında ise ergen katılımcıların düzeyleri yetişkin katılımcıların düzeylerinden daha yüksektir. Ancak ölçek toplamında [$t_{(793)} = 1.060$; $p > .05$] ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda [$t_{(793)} = -1.177$; $p > .05$] katılımcıların yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 6’da katılımcıların cinsiyetine göre ölçek ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının farklılaşma durumuna yönelik olarak yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları görülmektedir. Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre; ölçek toplamında [$t_{(793)} = 3.681$; $p < .05$], “Davranış Problemleri” alt boyutunda [$t_{(793)} = 2.064$; $p < .05$], “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutunda [$t_{(793)} = 2.618$; $p < .05$], “Duyuşsal” alt boyutunda [$t_{(793)} = 4.233$; $p < .05$], “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutunda [$t_{(793)} = 4.519$; $p < .05$] ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda [$t_{(793)} = 3.312$; $p < .05$] katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortaya çıkan anlamlı farklılığa göre, tüm boyutlarda kadın katılımcıların aldıkları puanlar erkek katılımcıların aldıkları puanlara göre daha yüksek düzeydedir.

Tablo 7’de yetişkin katılımcıların eğitim durumuna göre ölçek ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının farklılaşma durumuna yönelik olarak yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları görülmektedir. Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre; ölçek toplamında [$t_{(399)} = 29.180$; $p < .05$], “Davranış Problemleri” alt boyutunda [$t_{(399)} = 20.036$; $p < .05$], “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutunda [$t_{(399)} = 24.618$; $p < .05$], “Duyuşsal” alt boyutunda [$t_{(399)} = 24.358$; $p < .05$], “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutunda [$t_{(399)} = 23.951$; $p < .05$] ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda [$t_{(399)} = 25.374$; $p < .05$] yetişkin katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortaya çıkan anlamlı farklılığa göre, tüm boyutlarda lise ve altı mezuniyete sahip katılımcıların düzeyleri üniversite ve üzeri mezuniyete sahip katılımcıların düzeylerinden daha yüksektir.

Tablo 7. Yetişkin Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Ölçekten Aldıkları Puan Ortalamalarının Farklılaşma Durumuna İlişkin Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	SS	t	p
Davranış Problemleri	Lise ve Altı	191	15.48	2.523	20.036	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	8.39	4.373		
Heyecansal Sınırlılık	Lise ve Altı	191	21.00	3.258	24.618	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	10.29	5.274		
Duyuşsal	Lise ve Altı	191	16.71	2.784	24.358	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	8.15	4.150		
Bilişsel Yapılandırma	Lise ve Altı	191	16.76	2.762	23.951	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	8.31	4.193		
Uyku Problemleri	Lise ve Altı	191	12.90	2.170	25.374	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	6.01	3.191		
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	Lise ve Altı	191	82.86	9.455	29.180	.000*
	Üniversite ve Üstü	208	41.16	18.094		

*= $p < .05$

Tablo 8. Yetişkin Katılımcıların Mesleklerine Göre Ölçekten Aldıkları Puan Ortalamalarının Farklılaşma Durumuna İlişkin Yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi Sonuçları

	Meslek	n	$\bar{x}$	SS	F	p	Anlamlı Farklılık
Davranış Problemleri	(1) Memur	140	7.61	3.725	143.133	.000*	1<2,3 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	15.27	3.183			
	(3) İşçi	152	15.09	2.964			
	(4) Diğer	44	8.66	4.802			
Heyecansal Sınırlılık	(1) Memur	140	8.74	3.526	250.802	.000*	1<2,3,4 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	20.08	4.363			
	(3) İşçi	152	20.76	3.773			
	(4) Diğer	44	11.57	6.005			
Duyuşsal	(1) Memur	140	7.06	2.714	216.062	.000*	1<2,3,4 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	15.98	3.916			
	(3) İşçi	152	16.37	3.415			
	(4) Diğer	44	9.11	4.656			
Bilişsel Yapılandırma	(1) Memur	140	7.38	2.975	179.287	.000*	1<2,3 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	15.79	4.088			
	(3) İşçi	152	16.37	3.510			
	(4) Diğer	44	9.43	4.915			
Uyku Problemleri	(1) Memur	140	5.18	2.099	224.485	.000*	1<2,3,4 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	11.97	2.967			
	(3) İşçi	152	12.72	2.677			
	(4) Diğer	44	6.86	3.782			
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplamı	(1) Memur	140	35.97	10.525	312.451	.000*	1<2,3,4 4<2,3
	(2) Ev Hanımı	63	79.09	16.035			
	(3) İşçi	152	81.32	12.693			
	(4) Diğer	44	45.64	21.988			

*= $p<0.05$

Tablo 8’de yetişkin katılımcıların mesleklerine göre araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının farklılaşma durumuna yönelik olarak yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları görülmektedir. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre; ölçek toplamında ($F_{(3-395)} = 312.451$; $p<0.05$), “Davranış Problemleri” alt boyutunda ($F_{(3-395)} = 143.133$; $p<0.05$), “Heyecansal Sınırlılık” alt boyutunda ($F_{(3-395)} = 250.802$; $p<0.05$), “Duyuşsal” alt boyutunda ($F_{(3-395)} = 216.062$; $p<0.05$), “Bilişsel Yapılandırma” alt boyutunda ($F_{(3-395)} = 179.287$; $p<0.05$) ve “Uyku Problemleri” alt boyutunda ($F_{(3-395)} = 224.485$; $p<0.05$)

yetişkin katılımcıların mesleklerine göre anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Ortaya çıkan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için varyansların homojenlik durumuna göre LSD (Least Significant Difference) ve Tamhane testleri yapılmıştır. Test sonuçlarına göre, bütün boyutlarda memur ve diğer meslek sahibi katılımcıların ev hanımı ve işçi olan katılımcılara göre daha az travma yaşadıkları tespit edilmiştir. Ek olarak, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, uyku problemleri alt boyutlarında ve ölçek toplamında memur olan katılımcıların diğer mesleklere sahip olan katılımcılara göre daha az travma yaşadıkları tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerini yaşayan bireylerin travma düzeylerini demografik faktörler açısından inceleyerek önemli bulgular ortaya koymaktadır. Bulgular, yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ve meslek demografik faktörleri açısından travma düzeylerinde anlamlı farklılaşmalar olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları, yetişkinlerin Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğinin "Davranış Problemleri" alt boyutundan daha yüksek puan aldığını, ergenlerin ise "Heyecansal Sınırlılık", "Duyuşsal" ve "Bilişsel Yapılandırma" alt boyutlarından daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Bu bulgu, ergenlerin travma sonrasında daha çok duygusal ve bilişsel tepkiler verdiklerini, yetişkinlerin ise daha fazla davranışsal problemler yaşadığını göstermektedir. Literatürde, ergenlerin gelişimsel olarak duygusal ve bilişsel esnekliklerinin yetişkinlere göre daha az olduğu ve bu nedenle travmatik olaylara karşı daha savunmasız oldukları belirtilmektedir (Brown vd., 2017; Fan vd., 2015). Cénat & Derivois (2015), 2010 yılında Haiti'de meydana gelen deprem sonrası çocuk ve ergenler üzerinde yaptıkları araştırma, bu gruplarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon semptomlarının uzun vadede yüksek oranlarda devam ettiğini göstermektedir. Tang vd. (2018), Ya'an depremi sonrası gerçekleştirdikleri araştırma ise, depremin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen ergenlerde yüksek düzeyde TSSB, anksiyete ve depresyon belirtilerinin devam ettiğini ve bu belirtilerin uyku problemleriyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Wang ve You'nun (2022) Çin'deki Wenchuan depremini yaşayan çocuklar ve ergenler üzerinde yaptığı çalışmada da benzer bulgular elde etmiştir. Ayrıca literatürde bu bulgularla benzerlik gösteren farklı araştırmalar mevcuttur (Forresi vd.,2020; Giannakopoulos & Kolaitis 2021; Wang, vd., 2020). Bu farklılığın nedeni olarak, ergenlerin bilişsel gelişim süreçlerinin devam etmesi nedeniyle duyguları tanıma, düzenleme ve mantıksal çerçevede değerlendirme becerilerinin henüz tam olarak gelişmemiş olması gösterilebilir. Bu durum, onların travma karşısında daha yoğun duygusal ve bilişsel tepkiler üretmesine neden olmaktadır. Öte yandan, yetişkinler sahip oldukları sosyal roller, sorumluluklar ve baş etme

mekanizmalarını davranışa dökme eğiliminde oldukları için, yaşadıkları travmayı daha çok davranışsal düzeyde dışa vurabilmektedirler.

Araştırma sonucunda kadınların, erkeklere göre deprem sonrası travma düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar, Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğinin tüm alt boyutlarında erkeklerden daha yüksek düzeyde puan almıştır. Bu sonuç, kadınların travmatik olaylara karşı daha hassas olduklarını ve daha yüksek düzeyde travma belirtileri gösterdiklerini belirten literatürü (Christiansen & Elklit, 2019; Kocoğlu vd., 2023; Olff, 2017; Yoosefi Lebni vd., 2020) desteklemektedir. Kadınlar sosyal rollerinden dolayı duygusal ve bilişsel olarak travmatik deneyimlerden daha fazla etkilenebilir, bu nedenle sosyal destek sistemlerine daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Smith vd., 2017). Bu durum, kadınların yalnızca biyolojik ya da psikolojik etkenler nedeniyle değil, aynı zamanda toplumsal roller, beklentiler ve sorumluluklar nedeniyle de travmatik yaşantılardan daha yoğun etkilenebileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin, travma deneyimini şekillendiren önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmada, düşük eğitim seviyesine sahip yetişkinlerin (lise ve altı) daha yüksek travma düzeylerine sahip oldukları bulunmuştur. Buna karşılık, üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip olanların travma düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, eğitim düzeyinin travma ile başa çıkma becerilerini artırabileceğini ve travmanın etkilerini azaltabileceğini göstermektedir. Eğitimli bireyler, travmatik olaylar karşısında daha etkili başa çıkma stratejilerine sahip olabilirler ve sosyal destek kaynaklarına daha kolay erişim sağlayabilirler (Sayed vd., 2015). Literatürde, eğitim seviyesinin yüksek olmasının travma sonrası psikolojik sağlığı olumlu etkilediğini gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Dai vd., 2016; Lu vd., 2020; Pino vd. 2021; Valenti vd.,2013). Hobfoll vd. (2006), eğitimli bireylerin daha geniş sosyal destek ağlarına sahip olduklarını ve stresle başa çıkmada daha etkili stratejiler kullanabildiklerini belirtmektedir. Ayrıca, eğitimli bireylerin travmatik olaylar sonrası psikolojik hizmetlere erişimlerinin daha kolay olduğu ve bu hizmetlerden daha fazla yararlandıkları bulunmuştur (Stein vd., 2023).

Araştırmada yetişkinler arasında mesleki statünün travma düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre ev hanımları ve işçiler, memurlar ve diğer meslek gruplarına göre daha yüksek travma düzeylerine sahiptir. Bu bulgu, mesleki statü ve çalışma koşullarının travma ile başa çıkma üzerinde önemli bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Alan yazında yer alan araştırmalar (Bosmans & Van der Velden, 2018; Brooks vd., 2017; Coenen & Molen, 2021; Diene vd., 2012) bulgularımızı desteklemektedir. Memurların daha stabil ve destekleyici çalışma koşullarına sahip olmaları, travma düzeylerini azaltabilir (Carleton vd., 2019). Bu bulgular, mesleki statü ve çalışma koşullarının travma ile başa çıkma süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Bu araştırmanın bulguları, literatürde yer alan birçok çalışmayla örtüşmekle birlikte (Cénat & Derivois, 2015; Tang vd., 2018; Olff, 2017), bazı yönleriyle farklılaşmaktadır. Örneğin, ergenlerin "Heyecansal Sınırlılık", "Duyuşsal" ve "Bilişsel Yapılandırma" alt boyutlarında daha yüksek puanlar alması, önceki çalışmalarda genellikle genel travma düzeyi üzerinden yapılan değerlendirmelerden ayrılmaktadır. Bu durum, ergenlerin travmaya verdiği tepkilerin alt bileşenler bazında incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, travma düzeyinin eğitim durumu ve meslek statüsüne göre farklılık göstermesi, daha önce çoğunlukla cinsiyet ya da yaş faktörlerine odaklanan çalışmaların ötesine geçerek (Christiansen & Elklit, 2019; Brooks vd., 2017), çok boyutlu bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmanın güçlü yönlerinden biri de, hem ergen hem yetişkin bireyleri kapsayan geniş bir örnekleme, Türkiye’de 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri gibi güncel ve büyük bir afet bağlamında gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu kapsamda elde edilen bulgular, travma sonrası müdahale stratejilerinin yalnızca yaş veya cinsiyete değil, aynı zamanda eğitim ve meslek gibi sosyodemografik değişkenlere duyarlı şekilde yapılandırılması gerektiğini vurgulayarak literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, verilerin yalnızca konteyner kentlerde yaşayan bireylerden toplanmış olması, elde edilen sonuçların afet bölgesindeki tüm nüfusa genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Bu durum, bulguların yorumlanmasında dikkatli olunmasını gerektirmekte ve farklı yaşam koşullarındaki gruplarla yapılacak gelecekteki

araştırmaların önemini ortaya koymaktadır.

Öneriler

1.Müdahale Programları: Araştırma bulgularında kadınların, düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin, ev hanımlarının ve işçilerin travma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu nedenle, deprem sonrası geliştirilecek müdahale programları özellikle bu risk altındaki gruplara odaklanmalıdır. Kadınlar için duygusal destek; ev hanımları ve işçiler için ise sosyal destek ile psikoeğitim temelli programlar oluşturulmalıdır.

2.Eğitim ve Farkındalık Programları: Lise ve altı eğitim düzeyine sahip bireylerde travma düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, travmayla başa çıkma becerilerinin gelişmesinde eğitimin rolünü ortaya koymaktadır. Özellikle düşük eğitim düzeyine sahip bireyler için travma farkındalığı, stresle baş etme yöntemleri ve psikolojik sağlık konularını kapsayan eğitim programları düzenlenmelidir.

3.Psikososyal Destek Hizmetleri: Ergenlerin duygusal ve bilişsel; yetişkinlerin ise davranışsal belirtilerde daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Bu durum, psikososyal müdahalelerin yaşa özgü olarak yapılandırılmasını gerekli kılmaktadır. Ergenlere yönelik duygu düzenleme ve bilişsel yeniden yapılandırma; yetişkinlere yönelik ise davranışsal baş etme stratejileri geliştirilmelidir.

4.Toplumsal Destek Mekanizmaları: Sosyal destek, travmayla başa çıkmada önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Özellikle mesleki statüsü düşük olan bireylerde (örneğin ev hanımları ve işçiler) daha yüksek travma düzeyleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, topluluk merkezleri, grup terapileri ve destek grupları gibi sosyal destek mekanizmaları yaygınlaştırılmalı ve bu grupların erişimi artırılmalıdır.

5.Gelecek Araştırmalar İçin Yönlendirme: Bulgular, travmanın demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmaların farklı yaş grupları, cinsiyetler, eğitim düzeyleri ve meslek grupları arasındaki farklılıkları daha ayrıntılı biçimde incelemesi; böylece daha hedeflenmiş ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

6.Ruh Sağlığı Uzmanlarına Yönelik Rehberlik: Bulgular, ruh sağlığı uzmanlarının müdahale programlarını sosyodemografik farklılıkları gözeterek planlamaları gerektiğini göstermektedir. Kadınlar, düşük eğitim seviyesine sahip bireyler, ev hanımları, işçiler ve ergenler gibi risk gruplarına yönelik yaşa ve duruma özgü psikososyal destek yaklaşımları geliştirilmelidir.

7.Politika Yapıcılara Yönelik Rehberlik: Çalışma, afet sonrası hizmetlerin planlanmasında politika yapıcılara stratejik bir yol haritası sunmaktadır. Kırılgan grupların ihtiyaçları doğrultusunda önceliklendirme yapılması, kaynakların etkili dağıtımı ve bölgesel farklılıklara duyarlı psikososyal hizmet modellerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akay, G., Oğuzhan, H., & Tüfekci, F. G. (2024). Kahramanmaraş depremi sonrası üniversite öğrencilerinde algılanan stres düzeyleri ile öznel iyi oluş durumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 40-47. <https://doi.org/10.32329/uad.1358958>
- Akçay, S., Beydili Gürbüz, E., & Koca, E. (2024). Trauma Levels After the 2023 Kahramanmaraş Earthquakes in Türkiye. *Journal of Social Service Research*, 50(4), 519-530. <https://doi.org/10.1080/01488376.2024.2339967>
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2013). *Ruhsal bozuklukların tanınması ve sayımsal el kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5)* (Çev: Köroğlu, E.), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Brown, R. C., Witt, A., Fegert, J. M., Keller, F., Rassenhofer, M., & Plener, P. L. (2017). Psychosocial interventions for children and adolescents after man-made and natural disasters: A meta-analysis and systematic review. *Psychological Medicine*, 47(11), 1893-1905. <https://doi.org/10.1017/S0033291717000496>
- Brooks, S. K., Dunn, R., Amlôt, R., Rubin, G. J., & Greenberg, N. (2017). Social and occupational factors associated with psychological wellbeing among occupational groups affected by disaster: a systematic review. *Journal of Mental Health*, 26(4), 373-384. <https://doi.org/10.1080/09638237.2017.1294732>
- Bosmans M. W. G., & Van der Velden P. G. (2018). The effect of employment status in postdisaster recovery: A longitudinal comparative study among employed and unemployed affected residents. *Journal of Trauma Stress*, 31(3):460-466. <https://doi.org/10.1002/jts.22282>
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (36. Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Carleton, R. N., Afifi, T. O., Taillieu, T., Turner, S., Krakauer, R., Anderson, G. S.,... & McCreary, D. R. (2019). Exposures to potentially traumatic events among public safety personnel in Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 51(1), 37-52. <https://doi.org/10.1037/cbs0000115>
- Cénat, J. M., & Derivois, D. (2015). Long-term outcomes among child and adolescent survivors of the 2010 haitian earthquake. *Depress Anxiety*, 32, 57-63. <https://doi.org/10.1002/da.22275>
- Ceyhan, E., & Ceyhan A. A. (2006). 1999 Marmara bölgesi depremlerini yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde depremin uzun dönemli sonuçları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 197-212.
- Chen, X. Y., Shi, X., Liu, X., Zhou, Y., & Fan, F. (2023). Associations of negative life events with quality of life: A 10-year cohort of Chinese Wenchuan earthquake adolescents survivors. *Applied Research in Quality of Life*, 18(2), 709-728. <https://doi.org/10.1007/s11482-022-10088-2>
- Christiansen, D. M., & Elklit, A. (2019). Sex differences in PTSD. In *Post Traumatic Stress Disorder* (pp. 61-85). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98222-8_4
- Coenen P., & Molen H, F. (2021). What work-related exposures are associated with post-traumatic stress disorder? A systematic review with meta-analysis. *BMJ Open*, 11(8), 1-12. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-049651>
- Çağatay, A. (2024). Deprem sonrası travma, tükenmişlik ve yaşam doyumu üzerine bir araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı), 724-745. <https://doi.org/10.54688/ayd.1412823>
- Çelik, A. K. (2023). Deprem sonrası travma belirtileri, umut ve iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TRT Akademi*, 8(18), 574-591. <https://doi.org/10.37679/trta.1275268>
- Çevik, G. B. (2023). Afet (Travma) Psikolojisi. Girgin, S. (Ed.) *Afetlerde Eğitim ve Yönetimi*, Efe Akademi Yayınları
- Dai, W., Chen, L., Lai, Z., Li, Y., Wang, J., & Liu, A. (2016). The incidence of post-traumatic stress disorder among survivors after earthquakes: a systematic review and meta-analysis. *BMC Psychiatry* 16(188), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12888-016-0891-9>
- Diene, E., Agrinier, N., Albessard, A., Cassadou, S., Schwoebel, V., Lang, T., & Scientific and Operational Committees. (2012). Relationships between impact on employment, working conditions, socio-occupational categories and symptoms of post-traumatic stress disorder after the industrial disaster in Toulouse, France. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 47, 1309-1319. <https://doi.org/10.1007/s00127-011-0439-8>
- Dizer, D. (2008). *Sakarya ilindeki liseli ergenlerin 1999 Marmara depremi sonrası travmayı algılama, sosyal destek sistemleri ve umutsuzluk belirtilerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. Maltepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://openaccess.maltepe.edu.tr/serve/r/api/core/bitstream/s/d4eeedaf-b911-405d-ae15-4dc5f6ecc7aa/content>

- Fan, F., Long, K., Zhou, Y., Zheng, Y., & Liu, X. (2015). Longitudinal trajectories of post-traumatic stress disorder symptoms among adolescents after the Wenchuan earthquake in China. *Psychological Medicine*, 45(13), 2885-2896. <https://doi.org/10.1017/s0033291715000884>
- Fong, K. N. (2023). A scoping review of the impacts of earthquakes and natural disaster management on physical and mental difficulties of earthquake survivors. K. N. K. Fong & B. Y. F. Fong (Ed.), *In Disaster Management and Emergency Medicine in the Asia-Pacific Region: Current Practices and Future Directions* (s. 43-61). City University of HK Press
- Forresi, B., Soncini, F., Bottosso, E., Di Pietro, E., Scarpini, G., Scaini, S., ... & Righi, E. (2020). Post-traumatic stress disorder, emotional and behavioral difficulties in children and adolescents 2 years after the 2012 earthquake in Italy: an epidemiological cross-sectional study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29, 227-238. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01370-0>
- Garland, C. (2018). *Understanding trauma: A psychoanalytical approach*. Routledge.
- Giannakopoulos G., & Kolaitis G. (2021) Sleep problems in children and adolescents following traumatic life events. *World Journal of Psychiatry*, 11(2), 27-34. <https://doi.org/10.5498/wjp.v11.i2.27>
- Harada, N., Shigemura, J., Tanichi, M., Kawaida, K., Takahashi, S., & Yasukata, F. (2015). Mental health and psychological impacts from the 2011 Great East Japan Earthquake disaster: A systematic literature review. *Disaster and Military Medicine*, 1(17), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s40696-015-0008-x>
- Hobfoll, S. E., Tracy, M., & Galea, S. (2006). The impact of resource loss and traumatic growth on probable PTSD and depression following terrorist attacks. *Journal of Traumatic Stress*, 19(6), 867-878. <https://doi.org/10.1002/jts.20166>
- İTÜ. (2023). 06 Şubat 2023 04.17 Mw.7.7 Kahramanmaraş (Pazarcık, Türkoğlu), Hatay (Kırıkhan) 13.24 Mw 7.6 Kahramanmaraş (Elbistan, Nurhak-Çardak) Depremlerin Ön İnceleme Raporu. İstanbul. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Karancı, A. N., & Rüstemli, A. (1995). Psychological consequences of the 1992 Erzincan (Turkey) earthquake. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 19(1), 39-54. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.1995.tb00328.x>
- Karamustafalıoğlu, O. K., Fostick, L., Çevik, M., Zukerman, G., Tankaya, O., Güveli, M., ... & Zohar, J. (2023). Ten-year follow-up of earthquake survivors: Long-term study on the course of PTSD following a natural disaster. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 84(2), 45763. <http://doi.org/10.4088/jcp.22m14377>
- Kardaş, F., & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi*
- Kocoğlu, E., Demir, F. B., Öteles, Ü. U., & Özeren, E. (2023). Post-earthquake trauma levels of university students evaluation: Example of 6 february kahramanmaraş earthquake. *Higher Education Studies*, 13(2), 121-127. <https://doi.org/10.5539/hes.v13n2p121>
- Kokurcan, A., & Özsan, H. H. (2012). Travma kavramının psikiyatri tarihindeki seyri. *Kriz Dergisi*, 20(1), 19-24. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000330
- Kurt, E., & Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 957-972.
- Lu B., Zeng W., Li Z., & Wen J. (2020). Prevalence and influencing factors of post-traumatic stress disorder among survivors in the hard-hit areas ten years after the Wenchuan earthquake: a cross-sectional study. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 16, 933-941. <https://doi.org/10.2147/ndt.s247527>
- Marangoz, M., & Çağrı, İ. Z. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.
- Mertler, C. A., & Vannatta, R.A. (2005). *Advanced multivariate statistical methods: Practical application and interpretation* (3rd ed.). Glendale, CA: Pyrczak Publish
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150-155. <http://doi.org/10.5222/otd.sup2.2012.150>
- Olf, M. (2017). Sex and gender differences in post-traumatic stress disorder: An update. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(1), 1-4. <https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1351204>
- Özoruç, N., & Dikici Sığırtmaç, A. (2024). Okul öncesi öğretmenlerinin deprem kaygısı ve eğitim öğretim sürecine yansımaları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(1), 380-396. <https://doi.org/10.35379/cusos-bil.1400448>
- Pandey, R. A., Chalise, P., Khadka, S., Chaulagain, B., Maharjan,

- B., Pandey, J., ... & Pandey, C. (2023). Post-traumatic stress disorder and its associated factors among survivors of the 2015 earthquake in Nepal. *BMC Psychiatry*, 23(340), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-04836-3>
- Pino, O., Pelosi, A., Artoni, V., & Mari, M. (2021). Post-traumatic outcomes among survivors of the Earthquake in Central Italy of August 24, 2016. A study on PTSD Risk and vulnerability factors. *Psychiatric Quarterly*, 92(4), 1489-1511. <https://doi.org/10.1007/s11126-021-09908-9>
- Pistoia, F., Conson, M., Carolei, A., Dema, M. G., Splendiani, A., Curcio, G., & Sacco, S. (2018). Post-earthquake distress and development of emotional expertise in young adults. *Frontiers in behavioral neuroscience*, 12(91), 1-8. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2018.00091>
- Rumaolat, W. (2023). A systematic review of the effect of social support on post-traumatic stress disorder in post-earthquake adolescents. *Journal Ners*, 15(2), 135-141. <http://dx.doi.org/10.20473/jn.v15i2.18998>
- Sabuncuoğlu, O., Çeviktaş, A., & Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.
- Sakarya, D., & Güneş, C. (2013). Van depremi sonrasında travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 21(1), 25-32. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000335
- Sayed, S., Iacoviello, B.M. & Charney, D.S. (2015). Risk Factors for the Development of Psychopathology Following Trauma. *Curr Psychiatry Rep* 17, 70 <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0612-y>
- Smith, S. G., Chen, J., Basile, K. C., Gilbert, L. K., Merrick, M. T., Patel, N., et al. (2017). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010–2012 State Report*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Sönmez, M. B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *Totbid Dergisi*, 21(3), 337-343. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.46>
- Stein, D. J., Kazdin, A. E., Munthali, R. J., Hwang, I., Harris, M. G., Alonso, J., ... & Vigo, D. V. (2023). Determinants of effective treatment coverage for posttraumatic stress disorder: findings from the World Mental Health Surveys. *BMC Psychiatry*, 23(226), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-04605-2>
- Şalcıoğlu, E., & Başoğlu, M. (2008). Psychological effects of earthquakes in children: Prospects for brief behavioral treatment. *World Journal of Pediatrics*, 4(3), 165-172. <https://doi.org/10.1007/s12519-008-0032-8>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.
- Tanhan, F., & Kardaş, F. (2014). Van depremini yaşayan ortaöğretim öğrencilerinin travmadan etkilenme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 102-115. <https://doi.org/10.19126/suje.52552>
- Tanhan, F. & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013-1025.
- Tang, B., Deng, Q., Glik, D., Dong, J., & Zhang, L. (2017). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder (PTSD) in adults and children after earthquakes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1-20. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121537>
- Tang, W., Lu, Y. & Xu, J. (2018). Post-traumatic stress disorder, anxiety and depression symptoms among adolescent earthquake victims: comorbidity and associated sleep-disturbing factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53, 1241–1251 <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1576-0>
- Utkucu, M., Durmuş, H., Uzunca, F., & Nalbant, S. (2023). 6 Şubat 2023 Gaziantep (Mw= 7.7) ve Elbistan (Mw= 7.5) depremleri üzerine bir değerlendirme. Sakarya Üniversitesi Afet Yönetim ve Araştırma Merkezi.
- Valenti, M., Masedu, F., Mazza, M., Tiberti, S., Di Giovanni, C., Calvarese, A., ... & Sconci, V. (2013). A longitudinal study of quality of life of earthquake survivors in L'Aquila, Italy. *BMC Public Health*, 13(1143), 1-7. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-1143>
- Yıldız, M. İ., Başterzi, A. D., Yıldırım, E. A., Yüksel, Ş., Aker, A. T., Semerci, B., Çakıroğlu, S., Yazgan, Y., Sercan, M., Erim, B. R., Küçükparlak, İ., & Yıldırım, M. H. (2023). Deprem sonrası erken dönemde koruyucu ve tedavi edici ruh sağlığı hizmeti: Türkiye Psikiyatri Derneği uzman görüşü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 34(1), 39-49. <https://doi.org/10.5080/u27305>
- Yoosefi Lebni, J., Khorami, F., Ebadi Fard Azar, F., Khosravi, B., Safari, H., & Ziapour, A. (2020). Experiences of rural women with damages resulting from an earthquake in Iran: a qualitative study. *BMC Public Health*, 20(625), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08752-z>
- Wang, D., & You, X. (2022). Post-disaster trauma and cultural

healing in children and adolescents: Evidence from the Wenchuan earthquake. *The Arts in Psychotherapy*, 77, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2021.101878>

Wang, Y., Xu, J. & Lu, Y. (2020). Associations among trauma exposure, post-traumatic stress disorder, and depression symptoms in adolescent survivors of the 2013 Lushan earthquake. *Journal of Affective Disorders*, 264(1), 407-413. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.11.067>

Wang, W., Li, Y., Yuan, H., & Wu, X. (2024). Interaction between posttraumatic stress symptoms and posttraumatic growth among adolescents who experience an earthquake: A repeated longitudinal study. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 16(2), 615-631. <https://doi.org/10.1111/aphw.12507>

1. yazarın araştırmaya katkı oranı %40, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı %30, 3. yazarın araştırmaya katkı oranı %30'dur.

Yazar 1: Bütün bölümleri katkı sunmuştur.

Yazar 2: Problem durumu ve sonuç

Yazar 3: Bulgular ve verilerin analizi

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 28.03.2024

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-95531838-050.99-98261